

JOONAS S. MARTIKAINEN

Eksistentialismia totuuden jälkeisenä aikana

Totuuden jälkeinen aika, tuttavallisemmin *post-truth*, on puhuttanut yhteiskunnallisista asioista kiinnostuneita jo pitkään. Termi kuvaa yhteiskunnallista tilannetta, jossa totuuden ja valheen välinen ero uhkaa muuttua poliittisesti merkityksettömäksi. Erityisen paljon totuuden jälkeisestä ajasta on keskusteltu viime vuosikymmenen jälkipuoliskolta alkaen, kun useita poliittisia ilmiöitä Trumpista rokotevastaisuuteen on luonnehtinut viehtymys ”vaihtoehtoihin faktoihin” ja salaliittoteorioilla flirttailuun.

Totuuden, epätotuuden ja totuuden jälkeisyyden välisten suhteiden miettiminen toimi kokoavana kehyksenä elokuussa Helsingissä Porthaniassa pidetylle konferenssille. The International Simone de Beauvoir Society, HARMAA-työryhmän ja Helsingin yliopiston järjestämä tapahtuma kokosi paikalle joukon useiden alojen tutkijoita, jotka käyttivät esitelmässään Simone de Beauvoirin ajattelussa ja laajemmin eksistentialismin ja fenomenologian perinteissä piileviä voimavaroja monien eri nykyhetken totuuden, epätotuuden ja totuuden jälkeisyyden muotojen tarkasteluun ja ymmärtämiseen.

Konferenssin paneelit lähestyivät aihetta useista eri toisiinsa limittyneistä tulokulmista. Paneelit kattoivat laajan määrän teemoja aina postmodernismista Erokseen ja vanhenemiseen. Konferenssi tarjosi läpileikkauksen nykyhetken kansainvälisestä Beauvoir-tutkimuksesta kaikessa moninaisuudessaan. Aidon runsaudenpulan vuoksi voin tässä lyhyessä katsauksessa keskittyä tarkemmin vain pieneen osaan konferenssin lukuisista teemoista.

Totuuden ja epäluottamuksen politiikat

Poliittisena ilmiönä totuuden jälkeisyydelle on yritetty etsiä selityksiä ja syntipukkeja niin salaliittoteorioista, tiedevastaisuudesta, postmodernista filosofiasta kuin ihmispsykologiastakin. Yksi tyypillinen tapa puhua totuuden jälkeisyydestä on esittää se tunteiden voittona faktoihin nojautuvasta rationaalisuudesta.¹ Sara Heinämaa (Jyväskylän yliopisto) huomautti Beauvoirin toiminnan teoriaa ja väkivaltaa käsitelleessä keynote-esitelmässään, että tämä vastakkainasettelu ei ota huomioon sitä, että meillä ei voi olla arvoja ilman tunteita. Arvot ovat se taso, jolla kiinnitymme faktoihin ja totuuksiin, ja vain arvojen kautta niistä muodostuu merkityksellinen pohja

yhteiskunnalliselle toiminnalle. Olemme toimijoina aina sidoksissa tilanteeseen ja muihin ihmisiin, eikä totuudellisuuden ja objektiivisuuden arvoja voi erottaa siitä laajemmasta yhteiskunnallisen epäluottamuksen ilmapii-ristä, jossa totuuden jälkeisyys kukoistaa.

Yksi mielenkiintoinen keskustelussa virinnyt kysymys koskikin objektiivisuuden suhdetta totuuden jälkeiseen politiikkaan. Kohtaamme usein tilanteita, joissa varsinainen ongelma ei ehkä edes ole jonkun tietyn väitteen yhdenpitävyys faktojen kanssa, vaan se, että koko keskustelu itsessään on kehystetty manipulatiivisesti. Totuuden jälkeisyydessä voi olla kyse myös pyrkimyksestä saattaa koko objektiivisuuden idea yhdeksi politiikan kiistakapulaksi muiden joukossa. Tällöin on vaarana, että itse objektiivisuuden vaatimus muuttuu työkaluksi voimakaiden toimijoiden omien poliittisten ja taloudellisten tarkoitusperien peittelyyn.

Autenttisuus ja polarisaatio

Totuuden jälkeisen ajan kuvauksissa keskitytään usein myös sosiaalisessa mediassa leviäviin salaliittoteorioihin. Yksi tapa yrittää ymmärtää salaliittoteorioiden viehätystä on kysyä, mihin tarpeeseen ne vastaavat. Radikalismia tutkivan Maja Touzari Greenwoodin (University of Edinburgh) mukaan olemme astumassa ”autenttisuuden aikaan”. Salaliittoteoriat ja niiden ympärille syntyvät nettiryhmät tyydyttävät monesti sellaista autenttisuuden kokemuksen tarvetta, johon perinteiset tiedontuottamisen tavat eivät pysty vastaamaan. Tämä autenttisuuden kaipuu ei kuitenkaan ole itsessään välttämättä huono asia: se on jo eettinen suhde maailmaan. Ehkä keskusteltaessa salaliittoteorioihin uskovien ihmisten kanssa puhuminen autenttisuudesta totuuden ohella saattaisi avata mahdollisuuksia myös laajemmalle reflektiolle omien uskomusten perustasta.

Usein vastuuta totuuden jälkeisyydestä sysätään myös sosiaalisen median harteille, eikä syyttä. Some on kuitenkin muutakin kuin salaliittoteorioita, vaihtoehtoisia faktoja ja jatkuvaa poliittista riitelyä. Minna-Kerttu Kekki (Oulun yliopisto) käsitteli esitelmässään tapoja, joilla sosiaalisessa mediassa käytävät julkiset keskustelut paitsi mahdollistavat poliittisten erojen kärjistämisen myös tarjoavat mahdollisuuksia oppimiseen toisiltamme. Beauvoirin ajattelu auttaa kiinnittämään huomiota siihen, miten emme koskaan omaksu vain tosiasioita vaan myös tapoja asemoida itseämme yhteiskunnassa. Tämä saattaa johtaa *huonoon uskoon*, kun omaksumme näennäisen ”välttämättömiä” tapoja tarkastella kanssaihmissämme ensisijaisesti tulehtuneen konfliktin vastapuolina. Meidän tulisi totuuden jälkeisessä ilmapiirissä ottaa kriittisesti vastuuta myös omasta asemoitumisestamme netissä ja muissa medioissa käymissämme keskusteluissa.

Ei totuutta sukupuolesta

Beauvoirin tunnetuin teos on aikanaan katolisen kirkonkin kieltämä *Toinen sukupuoli*. Beauvoir haastoi laajassa tutkimuksessaan perinteisen, luontaisena pidetyn sukupuolijaon tunnetulla teesillään, että naiseksi ei synnytä vaan tullaan. Sukupuolen eri aspektien tutkimus näkyi konferenssissa, jossa aihetta tarkasteltiin teeman mukaisesti myös totuuden ja ymmärrettävyyden käsitteiden kautta. Jokainen totuus sukupuolesta kietoutuu aina myös totuuteen itsestä ja omasta identiteetistä. Alexander Antonopoulos (Concordia University) käsitteli sukupuolen moninaisuuden juridista historiaa ja tapoja, joilla itse todeksi koettu sukupuoli-identiteetti on aina kietoutunut laajempaan yhteiskunnalliseen ja juridiseen tilanteeseen, johon vaikuttavat myös aikaisemmin säädetyt lait ja oikeudet.

Kathleen Lennon (University of Hull) taas torjui keynote-esitelmässään yksiselitteisesti mahdollisuuden saavuttaa minkäänlaista ”totuutta” sukupuolesta. Sukupuoli-identiteetti on hänen mukaansa aina muodostunut intersektionaalisten suhteiden verkossa, ja se on yhteydessä jaettuun imaginaareihin, jota emme voi valita täysin itse ja joihin meidät myös monin tavoin ”koulutetaan”. Samalla sukupuolisuuutemme ei ole myöskään vain biologian, historian tai muiden ihmisten sanelemaa. Olennaista on, mitä teemme itse ja yhdessä sillä, mitä meistä on tehty. Sukupuolesta ei ehkä voi saavuttaa lopullista totuutta, mutta se on silti olennainen akseli, jolla tulemme ymmärrettäviksi kanssaihmisillemme.

Sukupuolta käsiteltiin myös tutkimalla tapoja, joilla naiseutta koskevat myytit ja odotukset vaikuttavat yhä yhteiskunnassamme. Sortoa käsitelleessä paneelissa Katja Čičigoj (Universität Klagenfurt) puhui sitä, miten yhteiskuntamme usein suhtautuvat naisten kehoihin ”esiraskaina” uusien veronmaksajien synnyttäjinä, joihin voi tällä perusteella kohdistaa rajoittavaa vallankäyttöä. Sara Cohen Shabot (Haifan yliopisto) taas toi esiin, miten juuri synnyttävä nainen alistetaan naiseuden nimissä erilaisille medikalisoitujen objektivoivan ja epäinhimil-

listävän kohtelun muodoille, jotka hän nimesi obstetrisiksi eli synnytysväkivallaksi. Mielenkiintoista on, että yhteiskuntamme pyrkivät hävittämään kehon näkyvistä sekä elämän synnyn mutta myös kuolemamme hetkellä. Voisiko ajatella, että elävät ruumiimme esittävät haasteen uusliberaalille, tietynlaista voimakkuutta ja terveyttä ihan- noivalle yhteiskunnalle juuri olemisensa rajojen näkyväksi tulemisen hetkellä?

Elävä ruumis on myös haavoittuvainen ja muista riip- puvainen. Ihmisen hauraus nousi yhdeksi konferenssin avaintemaksi, jota lähestyttiin erityisesti vanhuuden kautta. Keynote-puhuja Tove Pettersen (Oslo'n yliopisto) käsitteli vanhuuteen liitettyjä myyttejä, ja Sonja Kruks (Oberlin College) puhui vanhuudesta ja huonosta us- kosta. Beauvoir on yksi harvoista filosofeista, joka on kä- sitellyt vanhuutta ja vanhenemista pidemmin, ja *La Vieillesse* (1971) on yhä harvoja filosofia teoksia aiheesta. Tämä kertoo ehkä jo itsessään siitä, että suhtautumisemme van- hoihin ihmisiin on monesti aktiivisen toiseuttava niin yleistävien puheiden kuin alistavien käytäntöjen tasolla. Lisäksi liukuma aikuisuudesta vanhuuteen usein toi- seuttaa meitä myös itsestämme. Vanhuus tarkoittaa paitsi kehon heikentymistä myös yhteiskunnallisen aseman men- nettämistä sekä monille putoamista köyhyyteen. Kaikki tämä tekee meistä vanhetessamme vähemmän kykeneviä saavuttamaan täyttä subjektiutta maailmassa, joka yhä sysää vanhoja ihmisiä syrjään.

Lopuksi

Simone de Beauvoirin fenomenologinen eksistentiaismi kietoutuu eletyn kehon, eletyn kokemuksen, autentti- suuden ja vapauden teemojen ympärille, kuitenkin aina itse konkreettiseen ilmiöön pureutuen. Inhimillisen kokemuksen perustavan moniselitteisyyden tunnistami- nen ajaa meitä jatkuvasti uudelleenarvioimaan omaa suhdettamme toisiin ihmisiin, historiaan, vapauteen ja myös totuuteen. Konferenssissa keskusteluun totuudesta, epätotuudesta ja totuuden jälkeisyydestä aukesi uusia nä- kökulmia päivänpoliittisten vastakkainasetteluiden ulko- puolelta. Samalla löytyi tapoja ymmärtää, mitä ongelmia itse puhe totuudenjälkeisestä ajasta voi sisältää ja miten koko käsitettä voisi lähestyä uudella tavalla.

Viite

- 1 McIntyre, Lee, *Post-Truth*. MIT Press, Cambridge (Mass.) 2018.